

DIDACTIC FEATURES OF THE MODERN LESSON

Jalilov A. A.
Head Teacher,
Military-Academic Lyceum "Temurbek school"

Khakimova M.O.
Assistant,
Tashkent Institute of Chemical Technology

Abstract

The identity of the student is a key component of the Uzbek education law. Activating the individual in the learning process is the main task of every teacher in the professional education system.

Keywords: vocational education, vocational school, personal activation, activation of educational process, educational process, lesson, methods.

Личность учащегося определена основным компонентом в законе об образовании, принятом в Узбекистане. Активизация личности в процессе обучения является основной задачей каждого учителя на всех этапах непрерывного профессионального образования.

Ключевые слова: профессиональное образования, профессиональная школа, активизация личности, активный познавательный процесс, учебный процесс, урок, методы.

The identity of the student is defined as the main component in the law on education adopted in Uzbekistan. Activation of the individual in the learning process is the main task of every teacher at all stages of continuous professional education.

Key words: vocational education, vocational school, personality activation, active cognitive process, educational process, lesson, methods.

Introduction

O'zbekiston Respublikasining ta'lim to'g'risidagi qonunida butun ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasi va taktikasi, uning tuzilishi, mehnat bozorining zamonaviy hamda jamiyatning ijtimoiy talablariga javob beradigan malakali mutaxassislarni tayyorlashning maqsad va vazifalari aniq belgilangan.

Ko'plab o'qituvchilarning ta'lim jarayonini qayta qurish, o'quvchilarni faollashtirish, qiziqtirish, mustaqil ishlashga o'rgatishga intilish zamonamizning o'ziga xos xususiyati bo'lib bormoqda. O'quv jarayonini faollashtirish zarurati umumiy va professional ta'lim o'quv yurtlarida (akademik litseylar,

kasb-hunar maktablari, oliy o'quv yurtlari) o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashga qo'yiladigan talablarning ortib borishi bilan bog'liq.

Bugungi kunda "Professional ta'lim" bakalavriat ta'lim yo'nalishlarida zamonaviy darsga qo'yiladigan talablarni hisobga olgan holda bo'lajak professional ta'lim o'qituvchilarining o'quv-kasbiy darajasini shakllantirish dolzarb muammo hisoblanadi. Hozirgi paytda faqatgina ijodiy potensialga ega, mustaqil, ta'lim xizmatlari bozori faol subyekt, kasbiy faoliyatning individual uslubiga ega bo'lgan, o'zining intellektual salohiyatini boshqarishga qodir, pedagogik mahoratini doimiy ravishda rivojlantirib boruvchi mutaxassisgina zamonaviy g'oyalarni amalga oshirishga qodir. Texnik tayyorgarlikni takomillashtirish o'quv jarayonini maqsadli loyihalash asosida texnik bilimlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda o'quv jarayonini faollashtirish shartlarini o'rganishni o'z ichiga oladi.

Doimiy rivojlanayotgan jamiyat uchun darsdek mukammal jamoaviy ta'lim shaklini yaratishi uchun ko'p ming yillar kerak bo'ldi. Dars – ta'lim muassasasida (maktab, litsey, professional ta'lim maktabi, kasb-hunar maktabi) ta'limning asosiy tashkiliy shakli hisoblanadi. Bu nafaqat muhim tashkiliy, balki, eng avvalo, ta'lim va tarbiya jarayonining pedagogik birligi hisoblanadi. Har bir dars muammolarni hal qilishda o'ziga xos, noyob hissa qo'shadi. Dars ma'lum bir funksiyani bajaradi, unda o'quv material katta bloklarining ma'lum bir qismi o'z ifodasini topadi.

Zamonaviy darsliklar, qo'llanmalar o'qituvchilar uchun darsga yetarli tayyorgarlik ko'rganlaridagina, o'quvchilarning tafakkurini, e'tiborini va boshqa kognitiv faoliyat turlarini rivojlantirishga qaratilgan darsni tashkil etishlariga imkon beradi. Unumli dars nafaqat chuqur va mustahkam bilimlarni shakllantirishi, balki ulardan turli vaziyatlarda foydalanish, mustaqil bilim olish, muammolarni hal qilish tajribasini shakllantirishi lozim. Shu sababdan talabalarning intellektual, jismoniy, emotsional-irodaviy, bilim qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha maqsadli ishlash masalasi dolzarb hisoblanadi.

Ushbu muammoni hal etishda yaxshi natijalarga o'quvchilarning o'quv jarayonida faol ishtirok etganliklarida erishish mumkin.

Dars ta'limni tashkil etish shakli sifatida ta'lim muassasasida ta'limning asosiy tashkiliy shakli sifatida mustahkam o'rin egalladi. Dars o'tish san'ati ko'p jihatdan o'qituvchining ta'lim muassasasi vazifalari, o'qitish qonunlari va tamoyillari bilan belgilanadigan ijtimoiy va pedagogik talablarni tushunishi va bajarishiga bog'liq. Darsni o'tishning muhim jihati dars maqsadini to'g'ri shakllantirish va uni muvaffaqiyatli amalga oshirishdir.

O'qituvchi ajoyib dars berishi mumkin, lekin ma'lum bir talaba uchun ushbu darsning natijasi nolga teng bo'lishi mumkin. Axir, ta'lim va tarbiya asta-sekin amalga oshiriladi va butunlay butun darslar majmuasining o'quvchiga ta'siriga, o'qituvchi rahbarligida uning ongli, faol faoliyatining hajmi va tizimli xususiyatiga bog'liq. Umuman har qanday mavzuni o'zlashtirish faqat har bir talabaning aktiv faoliyati sharoitida mumkin bo'ladi.

Faol o'rganish bunday usullar tizimidan foydalanishni o'z ichiga oladi, bu asosan o'qituvchi tomonidan tayyor bilimlarni taqdim etish, ularni yodlash va ko'paytirishga emas, balki faol fikrlash va amaliy faoliyat jarayonida talabalar tomonidan bilim va ko'nikmalarni mustaqil egallashga qaratilgan.

Faol ta'limning pedagogik xususiyatlari:

- talaba nima hohlashidan qat'iy nazar faol bo'lishga majbur;
- talabalarni o'quv jarayoniga jalb qilishning yetarlicha davomiyligi, chunki ularning faoliyati qisqa muddatli va epizodik bo'lmasligi kerak, balki barqaror va uzoq muddatli bo'lishi kerak (ya'ni butun dars davomida);
- mustaqil ijodiy qaror qabul qilish, talabalarning motivatsiyasi va emotsionalligini oshirish.

Faol o'rganish didaktik jarayonni tashkil etishning asosan reglamentlashtirilgan, algoritmlashtirilgan, dasturlashtirilgan shakllari va metodlaridan rivojlantiruvchi, muammoli, izlanuvchan, kognitiv motivlar va qiziqishlarning yaralishini, o'rganishda ijodkorlik sharoitlarini ta'minlashga o'tishni anglatadi. Yangi o'quv texnologiyasining xususiyati shundaki, pedagogik jarayonning "og'irlik markazi"ni o'quvchining shaxsiga o'tkazishdir. Ya'ni, ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish. Bunga qo'llaniladigan o'qitish metodlari qo'l keladi.

Pedagogik texnologiyani takomillashtirishning qo'llaniladigan usullari o'quv jarayonini faollashtirishning turli darajalarini qamrab oladi: mavzu (fan)ni taqdim etishning original usullaridan tortib, darsda qiziqarli, samarali metodlardan foydalanishgacha. Usulning darajasi uni talabaning kognitiv, emotsional va amaliy faoliyatiga qay darajada ta'sir qilishiga bog'liq.

Zamonaviy pedagogik amaliyotda keng qo'llaniladigan faol o'qitish metodlari quyidagi xususiyatlarga ega: ular analitik fikrlashni rivojlantiradi, fikrlar va nuqtai nazarlarni ishonchli va aniq ifoda etishga o'rgatadi, o'quv jarayoni va uning ishtirokchilarini faollashtiradi, muammo qo'yishni va uni hal qilish bo'yicha ishlarni tashkil qilishni, noaniqlik sharoitida yoki to'liq bo'lmagan ma'lumotlar asosida qaror qabul qilishni o'rgatadi, nazariy bilimlarni olishdan ularni amalda qo'llashgacha bo'lgan yo'lni qisqartiradi.

Faol o'qitish metodlari – talabalarni bilish faoliyatini rag'batlantiruvchi, o'quv materialini o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarni faol fikrlashga va amaliy faoliyatga undovchi metodlardir. Faol ta'lim usullari odatda dialogga asoslangan bo'lib, ma'lum bir muammoni hal qilish yo'llari to'g'risida erkin fikr almashishni nazarda tutadi. Faol o'qitish usullaridan foydalanishda o'quv faoliyati ijodiy xarakterga ega bo'lib, kognitiv qiziqish va ijodiy fikrlash shakllanadi.

O'qish va o'qitishning faol metodlari talabalarning unumli faoliyatini ta'minlaydi hamda ta'lim olishga rivojlantiruvchi xarakter beradi.

Faol ta'lim metodlarining asosiy belgilari:

- majburiy, fikrlashni va o'zini tutishni faollashtirish;
- muloqatning dialogikligi;
- qayta aloqaning mavjudligi;
- emotsionallikning yuqoriligi.

Faol o'qitish metodlarining tasnifi. Faol usullar quyidagilarga bo'linadi: imitatsion (taqlid) va noimitatsion.

Imitatsion metodlar – bu ta'lim turlari kasbiy faoliyatga taqlid qilishga asoslangan metodlar.

Imitatsion metodlar o'yinli va o'yinsizlarga bo'linadi.

O'yinli:

- o‘yinli loyihalash;
- ishbilarmonlik o‘yini;
- rollarni ijro etish;
- trening.

O‘yinli emas:

- muayyan vaziyatni tahlil qilish;
- vaziyatli muamoni yechish;
- mashqlar metodi.

Noimitatsion metodlar turlari:

- muammoli ma’ruza;
- birgalikdagi ma’ruza (dual ma’ruza);
- praktikum;
- guruh muhokamasi;
- aqliy hujum.

Faol ta’limning eng keng tarqalgan va xarakterli metodlari: suhbat, diskussiya, ta’limiy o‘yin, “key-stadi”, loyiha metodi, muammoli metod, aqliy hujum va boshqalar.

Faol o‘qitish usullari o‘qituvchiga quyidagi imkoniyatlarni beradi:

- o‘quvchilarni dars mavzusiga qiziqishlarini ta’minlash;
- o‘quv materialini mukammal o‘zlashtirilishiga erishish;
- analitik fikrlashni rivojlantirish;
- kommunikativ qobiliyatlarini shakllantirish;
- barcha o‘quvchilarni faol o‘quv faoliyatiga jalb qilish uchun sharoit yaratish;
- o‘quv guruhida qulay psixologik mikroiklimni ta’minlash va boshqalar.

O‘quvchilarning shaxslararo munosabatlari va ijtimoiy xulq-atvorini tashkil etish jarayonida faollikni tarbiyalash ularni ko‘rsatmalar bilan emas, balki shakllangan ichki motivlar bilan qo‘zg‘atilganda sodir bo‘ladi. Bolalar va o‘spirinlarga xos bo‘lgan tashabbuskorlik va topqirlikni pedagogik jihatdan aniq yo‘nalgan rag‘batlantirish odatiy tadbirlarni ijodkorlik va o‘zini namoyon qilish bayramlariga aylanishiga olib kelishi mumkin.

Ilgari, talabaning bilimlari uning sinfdagi va uydagi faoliyatining xususiyatiga bevosita bog‘liq deb hisoblanar edi. Kuzatish va tahlillar shuni ko‘rsatadiki, talaba darslarning asosiy qismida faol ishlamaydi. Agar eng yaxshi o‘qituvchilarning muvaffaqiyat sabablarini tahlil qilsak, barcha hollarda o‘qituvchi o‘quvchilarni sinfda va uyda faol, ijodiy ishlashga majbur qilgan sharoitlarni yaratganligini ko‘ramiz.

Professional ta’lim tizimiga o‘qituvchilarni tayyorlashda zamonaviy darsning didaktik xususiyatlarini o‘rganish, ularni kelajakda pedagogik faoliyatlarida amaliy qo‘llash imkonini beradi. Bu yo‘lda katta imkoniyatlarni ta’lim muassasalari o‘quv jarayoniga o‘quvchilarni doimiy ravishda savollarga javob berishga majbur etuvchi, qayta aloqani qo‘llab-quvvatlovchi yangi avlod interfaol o‘quv qo‘llanmalarni, ixtisoslashtirilgan kompyuter dasturlarini, multimediali o‘qitish tizimlarini, yutuqlarni doimiy nazorat qilib turuvchi avtomatlashtirilgan test sinovlarini joriy etish ochib beradi.

Shunday qilib, o'qitishning barcha zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalari, birinchi navbatda, talabalarning faolligini oshirishni nazarda tutadi. Bu ko'rsatkich professional ta'lim muassasalarida ham, uzluksiz ta'limning boshqa bosqichlarida ham zamonaviy darsning asosiy didaktik xususiyatini aks ettiradi.

Adabiyot

1. Khakimov J.O. Documenting procedures for implementing the process of project teachers to computer projects. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 019, 28(20), pp. 881–889.
2. Хакимов Ж.О. Дидактика применения информационных и коммуникационных технологий в образовательном процессе / Международную научно-практическую конференцию на тему: «Перспективы и проблемы профессионального образования в Центральноазиатских странах». – Бишкек: 2012. -С. 108-111.
3. Тулаев Б.Р., Хакимов Ж.О. Внедрение в учебный процесс информационных-коммуникационных технологий / XX Международная научно-практическая конференция “Инновация-2015”. –Т.: 2015. -С.68-69.
4. Тулаев Б.Р., Хакимов Ж.О., Мирзаабдуллаев Ж.Б. Таълим тизими ва янги информация ва коммуникацион технологиялар / Международная научно-техническая конференция “Современные материалы, техника и технологии в машиностроении”. – Андижан: 2014. -С. 514-516.
5. Hakimov J.O., Jalilov A.A. Yangi informatsiyani taqdim etishning faol metodlari. “Innovatsion texnika va texnologiyalarning muammo va istiqbollari” mavzusidagi Respublika ilmiy va ilmiy-texnik anjumani. Ilmiy ishlar to'plami. – Toshkent. ToshDTU, 5-6 aprel, 2019. – 421-423 b.